

1

Úvodem o lingvistické antropologii

Velmi jednoduchá definice **antropologie** by mohla znít asi takto: antropologie je věda o člověku. Aspekty podmínek lidského života se ovšem zabývají i mnohé jiné disciplíny - strukturou a fungováním lidského těla, institucemi a funkcemi lidských společností, tvůrčími činnostmi jejich členů atd. Patří k nim například anatomie, fyziologie, historie, politologie, ekonomie, dějiny umění, lingvistika, literární věda a sociologie. Jestliže existuje tolik specializovaných oborů, které upírají pozornost na lidskou zkušenost, k čemu potřebujeme takovou širokou disciplínu, jako je antropologie? Čím se liší to, co antropologové dělají? Odpovědět na tyto otázky nám pomůže několik stručných poznámek o historii moderní antropologie.

Ve Spojených státech má moderní antropologie svůj počátek v 19. století jakožto studium témat, kterými se do té doby nezabývali vědci v jiných oborech. První antropologové se zvláště soustřeďovali na nepísemné kmenové národy, které jiní považovali za "primitivní" nebo "divošské", a tedy - alespoň pro ně - málo zajímavé nebo důležité. Tyto skromné počátky se dodnes odrážejí v populárním chápání antropologů jako lidí, kteří zásobují muzea exotickými exponáty ze vzdálených částí světa nebo vykopávají pozůstatky po minulých kulturách.

Protože se první antropologové zajímali o národy opomíjené jinými odborníky, zabývali se všemi aspekty společnosti. Franz Boas (1858 - 1942), původem Němec, vůdčí postava moderní antropologie a první univerzitní profesor antropologie ve Spojených státech (na Clark University ve Worcesteru, Massachusetts, v letech 1888 - 1892), byl autorem, spoluautorem nebo editorem více než 700 publikací, sahajících od statí o indiánské hudbě, umění, folkloru a jazycích až k studiím o teorii kultury, biologii člověka a archeologii. Boas měl až do své smrti - ve věku osmdesáti čtyř let - přímý vliv na další vývoj americké antropologie, který z velké části utvářeli jeho bývalí žáci na Kolumbijské univerzitě - patří k nim Alfred L. Kroeber (1876 - 1960), Edward Sapir (1884 - 1939), Ruth Benedictová (1887 - 1948) a Margaret Meadová (1901 - 1978). Kroeber byl také jeden z těch výjimečných antropologů, jejichž zájmy a příspěvky v tomto oboru měly encyklopedický ráz.

Do druhé světové války se antropologie pevně konstituovala jako univerzitní obor a přednášela se na všech větších amerických vysokých školách. Tehdy se rozlišovaly čtyři hlavní podobory: fyzická (nebo biologická) antropologie, kulturní antropologie, lingvistická antropologie a archeologie. Uvnitř těchto subdisciplín se vyvinuly specializovanější oblasti zájmu a výzkumu - mezi nimi politická, ekonomická, urbánní, feministická, lékařská, symbolická, vizuální a psychologická antropologie, jakož i antropologie Latinské Ameriky, Evropy, a také antropologie právní - abychom se zmínili aspoň o některých.

Jediným závazkem, k němuž se antropologové hlásí bez ohledu na svou specializaci, je holistický přístup. Termínem **holistický** se rozumí přístup k systému jako celku než jen k některým jeho částem. Protože studium celé kultury do všech detailů by se snadno mohlo stát celoživotním úkolem, antropologové soustřeďující se na jen určité její aspekty snaží se studovat je v úplném kulturním kontextu. Jestliže tedy při studiu člověka aplikují holistický přístup, znamená to, že zdůrazňují souvislosti mezi mnoha různými stránkami podmínek lidského života, což umožňuje pochopit člověka v celé jeho složitosti - kulturní, sociální i biologické.

Jeden rys, jenž antropologii odlišuje od ostatních sociálních věd, je výrazná složka terénně výzkumná, kterou - pokud jde o archeologii a fyzickou antropologii - doplňuje práce v laboratoři. Archeologové zkoumají terén, aby objevili nová naleziště, vykopávají pozůstatky minulých kultur a pak některé své nálezy analyzují v laboratoři. Nalezený materiál datují metodami radioaktivního rozpadu (např. radiokarbonovou nebo kalium-argonovou metodou) nebo srovnáváním letokruhů ve stromech a ve starém dřevě; rekonstruují vlastnosti minulého prostředí na základě fosilních pylů nebo spór a zkoumají hliněnou keramiku z hlediska tvrdosti, způsobu vypalování, porézности a jiných vlastností. Fyzici antropologové studují nejen chování jiných primátů (šimpanzů, goril a dalších) v jejich přirozeném prostředí nebo hledají v určitých oblastech světa kosterní pozůstatky vztahující se k vývoji člověka, ale provádějí i výzkum v laboratořích - zkoumají fosilní pozůstatky z hlediska dávných nemocí, vypočítávají pomocí analýzy vzorků krve frekvenci genů v genomu, analyzují fosilní chrup dávných lidí, aby z něho mohli vyvodit závěry o jejich stravovacích zvycích atd.

Od jisté doby se antropologové neomezují jen na studium kmenových společností, zemědělských vsí nebo tlup lovců a sběračů ve vzdálených částech světa, ale zkoumají také společnosti moderní. Tak to jistě má být. Jestliže antropologie je opravdu studiem člověka, pak se musí zajímat o lidstvo jako celek.

Antropologie, lingvistika a lingvistická antropologie

Použiji-li toho, co jsem s jedním ze svých kolegů uvedl už jinde (Pi-Sunyer - Salzmann 1978: 3), mohu shrnout celkový rozsah antropologie pomocí následujících tezí:

(1) Protože členové druhu *Homo sapiens* jsou biologické organismy, musí se studium lidských bytostí pokusit pochopit jejich původ a podstatu v příslušném kontextu.

(2) Když se lidé snažili adaptovat na velmi rozmanité podmínky jak přírodní, tak jimi samými vytvořené, vynalezli své úsilí na dlouhou řadu inovací, která se označují termínem **kultura**.

(3) V průběhu kulturního vývoje během minulého milionu let lidem nesmírně pomohlo, že si vytvořili efektivní prostředky komunikace, z nichž nejpozoruhodnějším a rozhodujícím komponentem je lidský jazyk.

Lingvistická antropologie se zabývá důsledky procesu, o kterém se zmiňuje třetí teze.

Zde je na místě poznámka terminologická. Ačkoli se podobor antropologie jinak známý jako lingvistická antropologie běžně označuje také jako antropologická lingvistika a pod tímto názvem existuje i uznávaný časopis, je třeba dávat přednost termínu lingvistická antropologie, jak argumentoval před lety Karl V. Teeter (1964). Stručně řečeno, jestliže antropologie je studium člověka a jazyk je jedním z jeho nejcharakterističtějších znaků, pak studium jazyka je zjevným a nezbytným aspektem antropologie jako celku. Připojovat k substantivu **lingvistika** adjektivum **antropologická** je zřejmě redundantní, protože - pokud je známo - žádný jiný živočich neuzívá nic, co by bylo s lidským jazykem srovnatelné, i když komunikují příslušníci všech živočišných druhů. Jenom kdyby, řekněme, členové čeledi kočkovitých (*Felidae*) nebo třídy ptáků (*Aves*) užívali něco jako lidskou řeč (nikoli jen nějaký komunikační systém, třebaš jakkoli složitý), mělo by smysl mluvit o antropologické lingvistice, abychom ji odlišili od oblastí bádání jako felidická nebo avidická lingvistika (tj. studium jazyka koček nebo ptáků). Jak jsme již viděli, existuje

několik podoborů antropologie; jeden z nich, podobor zabývající se jazykem, se proto vhodně nazývá **lingvistická antropologie**. V této knize užíváme jen tohoto termínu: vyjadřuje přesně, čeho se tento podobor týká - jde o studium jazyka (nebo řeči) v rámci antropologie.

Jiná disciplína, která se rovněž soustřeďuje na výlučně lidský atribut jazyka, je **lingvistika**; vědecké studium jazyka. Lingvistikou se nerozumí studium konkrétního jazyka za tím účelem, abychom se naučili jím mluvit; spíše jde o analytické studium jazyka, jakéhokoli jazyka, s cílem odhalit jeho strukturu - různé druhy jazykových jednotek (distinktivní hlásky, nejmenší smysluplné části slov atd.) a pravidla, podle nichž se tyto jednotky skládají do řečových úseků. Mezi lingvisty a lingvistickými antropology tedy existuje dělba práce: první se zajímají o strukturu jazyka, zatímco druhé zajímá užívání řeči a vztahy, které existují mezi jazykem na straně jedné a společností a kulturou na straně druhé (viz *text 1.1*). Pokud jde o nutné přípravné studium, lingvista nepotřebuje studovat antropologii, aby plně ovládal jazykovědu; naproti tomu lingvistický antropolog musí mít jisté lingvistické vědomosti a získat určitou základní zručnost v lingvistické analýze, aby byl schopen provádět v lingvistické antropologii úspěšný výzkum.

Text 1.1: Lingvistika ve srovnání s lingvistickou antropologií

Na rozdíl od lingvistů lingvističtí antropologové nikdy nechápu jazyk jako izolovaný od společenského života, ale trvají na tom, že je mezi ním a kulturními a společenskými strukturami vzájemná souvislost. V tomto smyslu představují jejich lingvistické analýzy prostředky pro nějaký cíl, data, z kterých je možno dělat závěry o širších antropologických záležitostech. Proto pod ...hlavičkou "jazyk a kultura" antropologové studují témata jako vztahy mezi světovým názorem, gramatickými kategoriemi a sémantickými poli, vliv jazyka na zespolečenštění a vztahy mezi lidmi a interakce jazykových a sociálních společností... Jak vhodně poznamenal Hymes, "jazyk není všude stejný co do své komunikační role a sociální hodnoty... a žádný normální člověk a žádné normální společenství není ve svém repertoáru omezeno na jedinou stylovou varietu, na neměnnou jednotvárnost, která by znemožňovala naznačit úctu, drzost, posměšnou vážnost, humor, odstup plynoucí z rozdílnosti rolí atd. přepínáním z jedné kódové variety do druhé". V důsledku toho vztah mezi jazyky a sociálními skupinami nemůže být považován za samozřejmý, ale je to problém, který musí být etnograficky zkoumán.

(Giglioli 1972: 9-10)

Složka terénního výzkumu

Výzkum týkající se kultur a jazyků současných společností se většinou provádí v terénu. Pobyť antropologů v společnostech nebo ve vesnicích, které chtějí studovat, je zpravidla nejen dosti dlouhý (trvá aspoň několik měsíců, běžně celý rok), ale opakuje se (jsou-li antropologové skupinou přijati, mají snahu se vrátit k dalšímu výzkumu). Zapojení se antropologických terénních badatelů do každodenních aktivit lidí, které studují, na delší dobu, se označuje jako **zúčastněné pozorování** (participant observation). Pro antropologa znamená velkou pomoc, jestliže je schopen s lidmi, které studuje, komunikovat v jejich vlastním jazyce. Jestliže tuto schopnost nemá, musí spoléhat na tlumočníky, kteří bez ohledu na to, jak dalece touží pomoci, někdy bezděčně zjednodušují nebo deformují to, co bylo řečeno lidmi poskytujícími kulturní nebo jazyková data. Protože členové společnosti, kteří plyně umějí dva jazyky, bývají lidé kulturně okrajoví, měli by být vybíráni pečlivě: jednotlivci, kteří se adaptovali v jiné kultuře nebo z ní převzali mnoho rysů, mohli ztratit převážnou část rysů kultury vlastní. Není pochyby o tom, že studium toho, jak a do jaké

míry jednotlivci nebo celé skupiny modifikovali svou kulturu dlouhým nebo živým stykem s jinou společností, je velmi důležité a zajímavé, ale takové studium nelze uspokojivě provádět, jestliže není dobře pochopen tradiční základ té kultury, která se mění.

Jestliže má antropolog k dispozici někoho, kdo s ním dovede komunikovat, nezbavuje ho to potřeby seznámit se s jazykem skupiny, kterou studuje. Znalost jazyka slouží antropologovi jako neocenitelný nástroj k tomu, aby získal poučené chápání mnoha aspektů kultury - například umožňuje badateli posoudit relativní postavení členů komunity na základě toho, jak se navzájem oslovují. Již v roce 1911 to zdůraznil Boas v úvodu k prvnímu svazku *Handbook of American Indian Languages*, kde zastává názor, že "znalost jazyka je nezbytným prostředkem k tomu, aby byla získána přesná a důkladná znalost [kultury, která je studována], protože mnoho informací může být shromážděno tak, že posloucháme konverzaci domorodců a účastníme se jejich denního života, které tomu pozorovateli, jenž jazyk neumí, pak zůstanou zcela nepřístupné" (Boas 1911: 60).

Pro lingvistické antropology je přiměřeně dobrá schopnost mluvit jazykem společnosti, kterou studují, opravdu nepostradatelná. ("Přiměřeně dobří" mluvčí jsou ti, kteří se dovedou bez potíží vyjadřovat o netechnických tématech; má-li se ovšem o někom říci, že mluví tak plyně jako rodilý mluvčí, pak dosáhnout takové schopnosti i při dlouhodobém terénním výzkumu je velmi obtížné). Pro lingvistické antropology je také nezbytné, aby se toho hodně dozvěděli o kultuře cizí společnosti, protože mnoho z toho, co studují, se týká sociokulturních funkcí jazykového chování. Zkrátka mají-li mít terénní výzkumy relevantní výsledky a mají-li být tvrzení o vztahu mezi jazykem a kulturou nebo společností přesná a hodnotná, vyžaduje to jak znalost jazyka, tak i uspokojivou obeznámenost s kulturou.

Rodilý mluvčí, od něhož výzkumník získává informace o jazyce (nebo kultuře), se nazývá **informátor**. V posledních letech se s rostoucí frekvencí užívá termínu **konzultant**, zčásti protože část americké veřejnosti plete výraz **informátor** s nelichotivým **informer**, tj. udavač. Ale důležitější je to, že termín **konzultant** oceňuje intelektuální příspěvek k lingvistickému a antropologickému studiu ze strany těch rodilých mluvčích, kteří s antropology nebo lingvisty spolupracují.

O spolupráci mezi členy společnosti a těmi, kteří společnost navštíví zvenčí, aby studovali její různé aspekty, svědčí rostoucí počet spoluautorských článků. Jiný způsob, jak těžit z vzhledu rodilých mluvčích do vlastního jazyka, je umožnit zájemcům, aby se vzdělali v lingvistice a antropologii, a pak je povzbuzovat k tomu, aby získané dovednosti a vědomosti využívali nejen ku prospěchu lingvistické antropologie, ale také jejich vlastních společností. Snad nejvýznamnějším mezi těmi, kteří požadují, aby lingvističtí informátoři byli zapojeni do plné spolupráce, je Kenneth Hale z Massachusettského technologického institutu. Již v roce 1969 Hale poznamenal, že "pro některé lingvistické problémy [je pochybné], zda tradiční postup, při němž je lingvistický problém formulován v jednom způsobu myšlení a kritická jazyková intuice uložena v jiném, může vůbec být účinný, nebo pokud se zdá, že je, zda rodilý mluvčí vlastně nefunguje jako lingvista", a trochu dále, že "rozložení lingvistických vloh a zájmů, které můžeme zjistit [například] v americkém indiánském společenství, nutně nemusí žádným způsobem odpovídat rozložení formálního vzdělání v západním smyslu. Jestliže se tyto vlohы mají rozvíjet a mají být dovedeny k tomu, aby pomohly při zjišťování toho, jaký je specifický přínos studia jazyka těm společenstvím, kde se ho užívá, pak je třeba najít cesty, jež by umožnily jednotlivcům, kteří odpovídají takovému typu ... poskytnout přípravu a oprávnění, které by jim umožnilo vynakládat energii na studium jejich vlastních jazyků" (Hale 1974: 387, 393).

Údaje pro analýzu jazyka nebo jazykového úzu mohou být samozřejmě shromážděny i mimo oblast, kde se tím jazykem mluví, jestliže informátor žije lingvistickému antropologovi na dosah. Jazyková data získaná takovýmto způsobem mohou být docela užitečná, jestliže informátorovy jazykové schopnosti jsou stále dobré a cílem výzkumu je provést předběžnou analýzu jazyka. Ale má-li se stanovit, jak jazyk funguje ve společnosti, není to možné udělat s pomocí jen jednoho rodilého mluvčího, který je oddělen od těch, s nimiž by normálně komunikoval. (Zvláštní okolnosti mohou opravňovat výjimku. Popis gramatiky jazyka tunika, severoamerického indiánského jazyka, kterým se dříve mluvilo v severní Louisianě, byl založen na řeči jediné osoby, která stále tímto jazykem dovedla mluvit "alespoň do určité míry plyně". Autorka gramatiky, Mary R. Haasová, která většinu terénního výzkumu realizovala v roce 1933, poznamenala, že její informátor "neměl příležitost rozmlouvat v jazyce tunika od smrti své matky v roce 1915" [Haas 1941: 9]. V tomto případě bylo třeba dát přednost jedinému dosažitelnému informátorovi před žádným.)

V devadesátých letech 20. století zůstává na světě jen několik jazyků, o kterých se vůbec nic neví. Existují však stále stovky jazyků, o nichž lingvisté a antropologové vědí relativně málo. Většinou jsou tyto jazyky v Západním Irianu, v Papui-Nové Guineji a v pánvi řeky Amazonky. Podle nedávných odhadů se mluví v Papui-Nové Guineji asi 850 jazyky, v Indonésii asi 670 jazyky a asi 210 jazyky v Brazílii - úhrnem téměř třiceti procenty jazyků ve světě (Krauss 1992: 6).

Výsledkem velkého množství terénních výzkumů prováděných po celém světě po druhé světové válce je, že antropologové stále častěji studují společenství nebo společnosti, jejichž jazyky byly již alespoň do určité míry popsány (a pro něž mohly být dokonce vytvořeny psací systémy, ačkoli mluvčí takových jazyků mohou mít jen malou potřebu psát, popř. ji nemají vůbec). Takoví badatelé mají tu výhodu, že se mohou na terénní výzkum připravit předem tím, že si přečtou relevantní publikace nebo nepublikované rukopisy, poslouchají magnetofonové záznamy pořízené v terénu někým jiným, nebo dokonce studují jazyk pomocí rodilých mluvčích, jsou-li po ruce. Ale stále nastávají situace, kdy lingvistický antropolog musí začínat od nuly. Následující výklady mají tedy dvojí účel: zaprvé velmi stručně ukázat, jak by potenciální terénní badatelé, kteří neznají nic ze zkoumaného jazyka, měli postupovat a zadruhé ukázat, jak si lingvisté a antropologové poradili s neznámými jazyky v minulosti.

Vedle toho, že informátoři plyně ovládají svůj rodný jazyk, měli by se aktivně podílet na své kultuře. Ve většině případů jsou ideálními informátory starší muži a ženy, kteří nebyli výrazně ovlivněni jinými jazyky a vnějšími kulturními vlivy. Takoví lidé skoro vždy umějí své jazyky lépe než mladší členové společnosti, kteří obvykle také užívají jazyka dominantní kultury, která je obklopuje. Situace je ovšem různá podle toho, o kterou část světa jde. Například v mnoha indiánských společnostech ve Spojených státech mladí rodiče už nedokážou mluvit se svými dětmi jazykem, který byl rodným jazykem jejich vlastních rodičů nebo prarodičů. Starší členové společnosti si nejen obvykle vzpomenu na tradiční pohádky, v kterých se pravidelně zachovávají gramatické tvary, slova a spojení, která se neobjevují v každodenních rozhovorech, ale také znají tradiční aspekty své kultury - obřady, příbuzenská pravidla, výrobky, jídla apod., - a proto dobře znají i příslušnou slovní zásobu.

Informátoři by měli být schopni jasně vyslovovat. Řeč mužů a žen, kterým schází většina nebo všechny přední zuby, může být do té míry deformovaná, že popis hlásek jejich řeči

nezachytí typickou výslovnost členů dané společnosti. Antropologové - muži nejčastěji používají v počátečních stádiích terénního výzkumu mužských informátorů, antropoložky užívají žen prostě proto, že osoby téhož pohlaví obvykle pohodlněji spolupracují, zvláště v tradičních společnostech. Ale v jistém okamžiku během terénního výzkumu je nezbytné získat také údaje od druhého pohlaví, protože v některých společnostech obsahuje jazyk žen některé hlásky nebo slova, která se liší od těch, jež slyšíme v řeči mužů. Všechny takové rozdíly se musí vzít v úvahu a popsat. Je také důležité přibrat mezi informátory mladší členy společnosti, aby se zjistilo, zda a jaký je vztah jazykových obměn k věku mluvčích a do jaké míry může být jejich řeč ovlivněna jinými jazyky nebo dialekty v oblasti užívanými, nebo oficiálním jazykem země, v které se skupina nachází. Například ačkoli typický český chlapec nebo dívka a jejich prarodiče mluví tímž jazykem, jejich "dialekty" se do jisté míry liší, zvláště pokud jde o slovník; starší mluvčí asi neznají slang mládeže, a pokud ano, nemusí být ochotni ho používat. Mluvčí jazyka badaga (což je drávidský jazyk v jižní Indii), kteří se naučili mluvit tímto jazykem do třicátých let 20. století, užívají dvaceti distinktivních samohlásek, zatímco mladší Badagové jen třinácti (Samarin 1967: 61). Důsledkem tohoto zjednodušení samohláskového systému badažtiny je rostoucí počet homonym, slov stejně vyslovovaných, ale významově různých (jako jsou například česká slova *pila* [nástroj k řezání] a *pila* [polykala nápoj] nebo *rys* [šelma] a *rys* [narýsovaný výkres]). Obecně vzato, řečové variace mohou vyplývat z rozdílu věku, pohlaví, sociálně-ekonomické třídy, kasty, náboženství a různých jiných činitelů.

Když terénní badatel sbírá údaje - tj. když od informátorů získává slova, výpovědi, texty a názory o jejich jazyce -, měl by se snažit shromáždit takový materiál, který je nářečně jednotný, pronášený s přirozenou intonací a v normálním tempu. Jestliže informátor mluví nepřirozeně pomalu, aby lingvistovi umožnil snáze výpovědi transkribovat, má sklon deformovat hlásky, přízvuk a délku samohlásek; když jsou věty pronášeny příliš rychle, setkáváme se s tendencí hlásky vynechávat, nebo je dokonce měnit (srov. české *Nashle*, které se již běžně užívá jako neformální pozdrav při loučení místo "Na shledanou", *gynda* místo "gynekologie", *želbet* místo "železový beton", *menuje se* místo "jmenuje se", *mlačí* místo "mladší" atd.).

Protože nářečí jazyka mohou mít poněkud odlišný repertoár hlásek a slov, používání informátorů, kteří mluví různými dialekty, by mohlo terénního badatele v počátečních stádiích výzkumu zmást. Časem ovšem nářeční rozdíly stojí za zaznamenání, stejně jako hláskové modifikace, ke kterým ve slovech dochází při rychlé výslovnosti.

Během počátečních stádií terénního výzkumu se údaje získávají tak, že se informátorovi kládou jednoduché otázky jako "Jak řeknete 'Mám hlad' ve svém jazyce?", "Co znamená ... ve vašem jazyce?", "Opakuji správně slovo, které jste právě řekl?" a podobně. Jakmile si lingvistický antropolog zvykne poslouchat daný jazyk a pracovat s ním, lze získat údaje spontánnější a bohatší. Informátory pak žádáme, aby bez pobízení mluvili o tématech, která je osobně zajímají - například "Řekněte mi, prosím, jak vás otec učil lovit, když jste byl mladý" nebo "Když jste byla dítětem, jaký byl váš oblíbený způsob, jak pomáhat mamince?" -, nebo o nějakém pozoruhodném zážitku, jehož byli svědky, aby vyprávěli nějakou tradiční pohádku nebo aby konverzovali s jiným rodilým mluvčím. Promluvy delší než jen pár vět je nejlépe nahrát na magnetofon. Záznamy lze později znovu přehrávat tolikrát, kolikrát je to třeba, aby byl zaručen přesný přepis. Když se magnetofonu použije poprvé, může u informátora vyvolat jisté zábrany, ale jestliže ho užíváme dostatečně často, informátoři si na něj zvyknou a jejich řeč by neměla být závažně ovlivněna.

Jestliže terénní badatelé chtějí do svých výzkumů zahrnout i komunikaci tělem, **body language** (pohyby očí, gesta nebo krčení ramen), což může být velmi důležitou součástí komunikačního chování, pak je užitečný videorekordér. Zaznamenává nejen zvuky řeči a pohyby těla mluvčích jednotlivců, ale také reakce posluchačů a celé prostředí, což lingvistickému antropologovi umožní dospět k přesnému a úplnému popisu komunikačního chování charakteristického pro obřady, rozmluvy a setkání jiného druhu.

Jak rozsáhlý by měl být korpus, soubor jazykových údajů, které má lingvista k dispozici? Korpus je pro studium hlásek a gramatiky jazyka adekvátní tehdy, jestliže uplyne několik dní zapisování a analyzování bez toho, aniž byly zaznamenány nějaké nové hlásky nebo gramatické tvary. Pokud jde o slovník, bylo by nepraktické a nemožné chtít sebrat všechna slova, která členové společnosti znají nebo užívají. Slova, která lze slyšet při každodenní komunikaci členů skupiny, zcela běžně nezahrnují slova, jež slyšíme v takových tradičních kontextech, jako je vyprávění mýtů, modlitby, obřady apod. Vyčerpávající popis jazyka (jeho hláskového systému, gramatiky a tvoření vět) by proto měl být založen na údajích získaných jak z náhodné, tak z formální řeči, tj. řeči různých stylů - z každodenní konverzace, z řeči mladých i starých, mužů i žen, z řeči tradičních vypravování, z jazyka užívaného při formálních příležitostech atd.

Lingvistické antropology zajímá samozřejmě mnohem víc jevů než jen hlásky, gramatika a slovník jazyka, jak ukážou další kapitoly této knihy. Ale jak praktické jazykové schopnosti, tak znalost struktury jazyka jsou předpokladem pro plné pochopení vztahů mezi jazykem na straně jedné a společností a její kulturou na straně druhé.

Počátky moderní lingvistické antropologie

Když se Herodot, řecký historik 5. století př. n. l., stručně zmínil o etnickém původu dvou národů jihozápadní Malé Asie a vzal v úvahu i nářečí, kterými mluvili, zabýval se také (když trochu rozšíříme její pojetí) něčím, co by se mohlo nazývat lingvistickou antropologií. Během období námořních objevů upoutalo zájem evropských vědců mnoho různých národů amerických kontinentů a jazyky, kterými mluvili. Přesto však je lingvistická antropologie v moderním smyslu slova poměrně nedávnou oblastí bádání, které se vyvinulo ve Spojených státech a je realizováno především učiteli na amerických vysokých školách.

Podnět k prvním fázím toho, co se později stalo lingvistickou antropologií, vyšel ze styků evropských přistěhovalců s americkými indiány. Kulture a jazyky těchto lidí studovali vzdělání Američané různých profesí - lékaři, přírodovědci, právníci, kněží a političtí vůdci. K těmto lingvistům - amatérům patřil například Thomas Jefferson, který sbíral slovní zásobu amerických indiánských jazyků. Ve svých *Notes on the State of Virginia* (1787) Jefferson napsal: "Vznikla závažná otázka, odkud přišli tito původní obyvatelé Ameriky" a pak navrhl toto: "Kdyby byly vytvořeny slovníky všech jazyků, kterými se mluví v Severní a Jižní Americe ... a uloženy ve všech veřejných knihovnách, byla by dána příležitost těm, kteří jsou zběhlí v jazycích Starého světa, aby je s nimi srovnávali, nyní nebo kdykoli v budoucnosti, a zformulovali nejlepší argumenty pro původ této části lidské rasy" (Jefferson 1944: 225-226). To, k čemu v této partii Jefferson odkazuje, není jen srovnávací studium jazyků; musel mít na mysli i to, že lingvistické argumenty budou využity v otázkách týkajících se kulturní prehistorie lidstva.

Během 19. století ještě jednou upoutalo studium amerických indiánů a jejich jazyků jak významné Američany, tak množství evropských badatelů, kteří cestovali po západní části Spojených států. Někteří z nich shromáždili a publikovali o amerických indiánech a jejich jazycích cenné údaje, které by byly jinak ztraceny. Ale vážné a cílevědomé studium amerických indiánských jazyků a kultur začalo až po zřízení Kanceláře pro (americkou) etnologii Smithsonova institutu (Bureau of Ethnology of the Smithsonian Institution) v roce 1879. Jejím prvním ředitelem se stal John Wesley Powell (1834 - 1902), snad známější jako první člověk, který sjel řeku Colorado po celé délce Grand Canyonu. Byl to Powell, který roku 1891 publikoval dosud uznávanou klasifikaci amerických indiánských jazyků na sever od Mexika. O dvacet let později vydal Boas první svazek *Handbook of American Indian Languages* (1911), za nímž následovaly další dva (1922 a 1933 - 1938) a část čtvrtého (1941). Ačkoli Boas zdůrazňoval psaní gramatik, sestavování slovníků a sbírání textů, stále častěji se začal provádět výzkum jak postavení jazyka v amerických indiánských společnostech, tak vztahu jejich jazyků ke kulturám. Po druhé světové válce bylo studium vztahu mezi jazykem a kulturou (nebo společností) plně uznáno jako dostatečně důležité k tomu, aby mohlo být považováno za jeden ze čtyř podoborů antropologie.

Shrnutí a závěry

Lingvistická antropologie byla ve své moderní formě poslední částí antropologie, která se rozvinula, byla uznána a pěstována především severoamerickými antropology. Její počátky sahají nazpět k zájmu vědců devatenáctého století o velmi rozmanité americké indiánské společnosti a o jazyky, kterými se v nich mluvilo. Lingvističtí antropologové se dívají na jazyk v jeho kulturním rámci a zabývají se pravidly jeho společenského užívání; analýza jeho struktury je proto jen prostředkem. Na rozdíl od toho lingvisté při svém studiu jazyka zdůrazňují jeho strukturu a historický vývoj.

Podobně jako v ostatní antropologii, údaje pro lingvistickou antropologii se většinou získávají v terénu. Během desetiletí vyvinuli terénní pracovníci techniky a metody do takového stupně, že antropologické katedry s rozsáhlým programem z lingvistické antropologie nabízejí nyní i kurzy terénních metod.